

nostrum tanquam novitium contemnant, quem ante annos prope mille editum esse fatentur; cum ipsi Canonem habeant, si tamen Canon dici meretur, hoc ipso nostro saeculo editum?

Sed his omissis, veram antiquitatem nostri Canonis ostendamus. Primum igitur illud constat, Canonem nostrum integrum, ut eum nunc in Missalibus habemus, fuisse in usu Ecclesiae ante annum Domini 800. Nam extat in Ordine Romano, non procul ab initio, quem Ordinem citant Alcuinus, et Amalarius, qui tempore Caroli Magni vixerunt, Deinde Alcuinus in lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missae, totum Canonem verbatim exponit: ac deinceps ab omnibus aliis posterioribus idem omnino Canon exponitur, ut ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocentio, et ceteris. Porro Ordo Romanus non instituit Canonem; sed refert, ut rem usitatum et celebrem in Ecclesia. Quare necesse est Canonem esse adhuc antiquiorem, quam sit Ordo Romanus.

Quamvis autem non exstet fortasse alius liber Ordine Romano antiquior, ubi totus Canon habeatur, tamen exstant libri multo antiquiores, ubi habeantur partes Canonis, ex quibus conjectura fieri potest de reliquis.

Ac primum apud Ambrosium, lib. iv. de Sacramento, cap. 5. et 6. habetur verbum parum mutatis illa pars Canonis: « Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam etc. » Et illa: « Qui pridie, quam pateretur etc. » Et illa: « Unde et memores etc. » Et illa: « Supra quæ propitio etc. » Quæ sunt quatuor partes potissimæ totus Canonis: duæ enim proximè præcedunt, duæ proximè sequuntur consecrationem. Et quoniam S. Ambrosius non primus instituit has partes Canonis, sed eas allegat ex antiquo ritu Ecclesiae ad confirmandum id, quod eo loco tractabat de veritate corporis Domini in Eucharistia; sequitur necessario, ut earum institutio Ambrosii ætatem præcesserit, proinde ante 1200. annos in usu fuerit. Idem Ambros. lib. iv. de Sacramento, cap. 4. aperte meminit primæ orationis Canonis, ubi oratur pro Ecclesia, et pro rege, licet ipsa verba non ponat: ejusdem etiam meminit Optatus, lib. ii. contra Parmenianum, ubi dicit, Legitimum esse, ut offeratur pro Ecclesia Catholica. Illius autem orationis, ubi nominantur et invocantur Sancti, et illius, ubi oratur pro

defunctis, meminit Augustinus tract. 84. in Joannem; imo earum orationum mentionem faciunt plurimi Patres, quos supra in propriis locis adduximus. Itaque totus Canon partim quoad sententiam, partim etiam quoad verba, invenitur in auctoribus, qui ante 1100. vel 1200. annos floruerunt.

His accedunt aliquot conjectura insignes ad probandam Canonis antiquitatem. Prima conjectura est, quia in toto Canone nulla fit mentio Confessorum, aut Virginum non Martyrum, sed Martyrum tantum, seu virorum, seu feminarum: quod etiam notavit Augustinus, lib. de sancta Virginitate, cap. 45. Hujus autem rei causa nulla est alia, nisi quam reddit Innocentius, lib. iii. cap. 10. de mysteriis Missæ, quia videlicet eo tempore Canon compositus est, quo nundum ceperant publice coli in Ecclesia sancti Confessores. Siquidem certum est, Martyres coepisse publice invocari, et eorum nominibus dies festos coli, et Basilicas erigi, ab initio plane Ecclesiae: Confessores autem multo serius hunc honorem in Ecclesia meruisse. Constat autem ex Concilio Moguntino, sub Carolo Magno celebrato, can. 36. festa Confessorum jam in usu fuisse anno 800. Siquidem in Catalogo festorum dierum ponuntur dies festi S. Martini, et S. Remigii: igitur ante annum Domini 800. Canonem compositum fuisse necesse esse.

Secunda conjectura est, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis, addita fuisse a Leone illa verba ad Canonem: « Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam »; ejus rei, ut valde notabilis, meminerunt etiam Strabo, cap. 22. et reliqui auctores, qui de Missa scribunt. Gregorius I. addidisse ad Canonem pauca illa verba: « Diesque nostros in tua pace disponas etc. » non solum annotarunt Strabo loco citato, et similes auctores, sed etiam Beda lib. ii. histor. Anglicanæ, cap. 1. et Joannes Diaconus lib. ii. vite B. Gregorii, cap. 17. Hoc autem est argumentum certissimum, Canonem esse antiquiorem Leone et Gregorio, et habitum semper in maxima veneratione: alioqui enim cur tam diligenter historici annotassent, unum, vel alterum verbum a Leone, vel Gregorio additum, si Canon esset recens, et ab aliquo privato homine, qui Scholasticus diceretur, institutus?

Tertia conjectura est, ipsa ignorantia auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illæ, quarum meminit Ambrosius: « Quam oblationem », et: « Unde et memores », et cætera, si fuissent ab aliquo Romano Pontifice compositæ, certe aliquis historicus id prodidisset: si enim non omiserunt, quis aliquas particulas addiderit, quanto magis non omisissent, qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum fere Canonem composuerit? Relinquitur igitur, ut Canon sit omni memoria antiquior, et ab Apostolis, ut multa alia, per manus traditionem ad nos deveniret. Neque obstat, quod in Canone fit mentio Apostolorum, et Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest.

Quarta conjectura est Walfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonem esse antiquissimum, quia dum enumerantur Apostoli, non servatur ordo, qui est in Evangelii per Hieronymum emendatis: id enim argumento est, eam partem Canonis prius fuisse compositam, quam a Hieronymo Evangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipse enim Hieronymus in præfatione Evangeliorum ad Damasum, testatur magnam fuisse in antiquis Latinis codicibus confusionem.

CAPUT XXI.

De veritate primæ orationis Canonis.

Nunc demum veritas Canonis demonstranda est, quod facile fiet, si ad ea respondeamus, quæ adversarii contra singulas preces Canonis objiciunt.

Prima igitur oratio Canonis, quæ incipit: « Te igitur, clementissime Pater », extenditur usque ad illud: « Hanc igitur oblationem »; illud enim: « Memento, Domine », et illud: « Communicantes, et memoriam venerantes », non sunt diversæ orationes, sed partes sunt primæ orationis, ut colligitur, tum ex conclusione, « Per eundem Dominum nostrum », quæ ponitur in fine harum omnium precum; tum etiam, quia illud: « Communicantes, » non habet ullum sensum, nisi continuaretur cum præcedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis continet nomi-

na eorum, pro quibus offertur, et in quorum honorem offertur sacrificium, id est, mortaliū, qui sunt in Ecclesia militanti, et etiam Sanctorum, qui cum Christo regnant in caelis. Ac primum nominatur Ecclesia. Secundo, Papa. Tertio, Episcopus loci. Quarto, rex, in quibusdam Ecclesiis. Quinto, omnes Orthodoxi in genere. Sexto, particulares persone, sed secreto. Septimo et ultimo, S. Apostoli, et Martyres.

Ubi est observandum, orationem pro Ecclesia, haberi in omnibus Liturgiis, et ut supra ostendimus, nominatim id notatur ab Optato Milevitano, lib. 2. contra Parmenianum: sic etiam pro Episcopo loci, habetur in Liturgiis omnibus.

Pape nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgiis, sed in Liturgia Chrysostomi a Leone Tusco latine reddita, invenitur nomen Nicolai Pape: ex quo intelligimus etiam Græcos posterioribus temporibus illud addere solitos. Apud Latinos videtur esse antiquissima consuetudo: nam non solum Alcuinus ante annos 800. in lib. de officiis, Canonem explicans, meminit hujus rei, et causas reddit, cur post Ecclesiam subiungatur nomen Pape; sed etiam Vasense Concilium ante annos 1100. celebratum, canon. 4. alias 6. constituit, ut in Gallicanis Ecclesiis nomen Pape Urbis Romæ in omnibus Missis recitetur.

Nomen regis recte etiam adjungitur in his locis, quæ regibus subsunt: nam et Innocentius III. et Bonaventura in explicatione Canonis agnoscunt hanc vocem; et omnes antiquæ Liturgiæ id servant, et ex Apostolo, I Timoth. ii. id colligunt Ambrosius lib. iv. de Sacramento, cap. 4. et Augustinus epist. 59. ad Paulinum.

Quod sequitur: « Pro omnibus Orthodoxis », Micrologus cap. 13. scripsit, esse superfluum et non haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit 300. annis ante Micrologum, et apud Innocentium III. et alios omnes; quocirca usu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hic per omnes Orthodoxos ut sanctus Bonaventura exponit, non omnes omnino fideles; tunc enim vere esset superflua hæc particula, cum idem sit offerre pro tota Ecclesia, et omnibus Orthodoxis: sed omnes alios præter Papam, Episcopum proprium, et regem proprium, ac si diceremus: Offerimus primo pro omni Ecclesia in universum, deinde in particulari pro Papa, pro

Episcopo, pro rege, et pro omnibus aliis fidelibus, sive principibus, sive privatis.

Adversus hanc primam orationem, prima obiectio est Lutheri in lib. de abroganda Missa : « Quis non videat, inquit, Canonem esse compositum ab aliquo verboso, et parum spirituali? quid enim attinet verbis ita superfluis? Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia? » Similis obiectio est in libro contra abominationem Canonis, ubi reprehendit illud : « Omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ, et Apostolicæ fidei cultoribus » ; idem enim esse videtur pro Orthodoxis et pro Catholicæ fidei cultoribus.

Respondeo : Satis apparet, Lutherum solum calumniandi libidine hæc objeisse ; nam alioqui non poterat ignorare, ad effectum explicandum, nullum facere repetitionem ejusdem rei, præsertim vocibus diversis. Certe Liturgiæ Basilii, et Chrysostomi plenæ sunt ejusmodi repetitionibus, Confessiones item Augustini, quæ ad effectum excitandum potissimum diriguntur, passim inculcant eadem multis vocabulis. Cantica Scripturarum, et Psalmi, vix aliquid semel pronunciant, quod non iterum aliis verbis repetant, Psalm. x : *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt.* Psalm. cxv. *Ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancille tue* (1) ; imo Psalm. ille cxviii. qui est omnium longissimus, idem fere omnibus versiculis repetit. Lucas cap. xviii. cum narrasset Dominum prædixisse Apostolis mortem suam propinquare, sub jungit : *Et ipsi nihil horum intellexerunt ; et erat verbum istud absconditum ab eis ; et non intelligebant quæ dicebantur* (2). Si Lutherum consulamus, verbosum Lucam, et parum spiritualem appellabit : at ipse Spiritu sancto dictante illa verba multiplicavit, ut intelligeremus, Apostolos eo tempore longissime abfuisse ab ea cogitatione, ut existimarent, Christum moriturum. Apostolus etiam II Corinth. xi. cum ait : *Hebrei sunt, et ego ; Israelitæ sunt, et ego ; semen Abrahæ sunt, et ego* (3) : certe idem ter repetit, nec tamen frustra, quia repetitio illa magnam emphasisim habet.

Secunda obiectio ejusdem Lutheri in eodem loco. Ante consecrationem vocantur panis et vinum sacrificia sancta, et libata, quod videtur absurdum, quia si sancta sunt, cur petitur in eadem oratione a Deo, ut illa be-

nedicat? Si sacrificia; ergo panem, et vinum Deo sacrificamus.

Respondeo : Panis, et vinum recte dici possunt paulo ante consecrationem, sacrificia sancta, et libata. Sacrificia quidem, quia sunt materia sacrificii, et jam dedicata, et parata, ut ex his fiat sacrificium ; nam et in lege veteri dicebantur passim sacrificia oves adhuc viventes, quando scilicet adducebantur, ut immolarentur ; unde est illud Capriani in serm. de elemos. « Dives, et locuples in Dominicum sine sacrificio venis? » Dicuntur autem merito sancta, et libata, quia jam dedicata, et consecrata ad usum divinum per priorem oblationem sunt : et etiam quia pura, et sancta intentione offeruntur ab Ecclesia. Sed quamquam eo modo sancta sint tamen sanctiora fieri debent per mutationem in corpus, et sanguinem Christi, et ideo recte petimus, ut Deus illis benedicat, eaque sanctificet, nimirum ut sic fiant nobis corpus, et sanguis Christi, ut infra in alia oratione petimus.

Tertia obiectio ejusdem ibidem. In Canone dicitur : « Quæ tibi offerimus in primis pro Ecclesia tua. » At illa sacrificia ex mero pane et vino constant ; ergo panem, et vinum Deo offerimus pro Ecclesia. Neque potest responderi, illud, « offerimus, » accipi pro futuro et referendum ad hostiam consecratam, quasi sensus sit, Offerimus, id est, mox offeremus : nam repugnat huic solutioni demonstrativa particula : « Hæc dona, hæc numera etc. » dicimus enim nos offerre illa dona, quæ ad sensum tunc ostenduntur.

Respondeo : Mira est hæreticorum levitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione Canonis, tanquam rem valde absurdam ex Canone colligit, quod videamur Deo panem offerre, non Christum : idem in libro de captiv. Babyl. cap. de Eucharistia, dicit, Catholicos existimare se Christum Patri offerre ; et ibidem monet sacerdotes, ut intentionem suam dirigant ab panem offerendum, non ad Eucharistiam : « Observent, inquit, se Sacerdotes hoc perditio, et periculosissimo sæculo, qui sacrificant, ut verba Canonis majoris, et minoris, cum Collectis, quæ nimis aperte sonant sacrificium, dirigant non ad Sacramentum, sed ad ipsum panem, et vinum consecrandum : nam panis, et vinum antea offeruntur ad benedicendum

sed postquam est benedictus, et consecratus, jam non debet offerri. »

Sed ad argumentum respondeo, panem recte dici offerri pro Ecclesia, non quod ista oblatio sit proprie sacrificium propitiatorium sed quia est dedicatio rei, ex qua faciendum est sacrificium propitiatorium : sicut paulo ante dicebamus de nomine sacrificii, quod tribuitur panis, quia est materia sacrificii. Quare cum dicimus, nos offerre panem Deo pro Ecclesia, sensus est, nos offerre Deo panem consecrandum, et ex quo per consecrationem verum sacrificium Deo immolandum est pro Ecclesia. Neque alienum est hoc a modo loquendi Scripturæ divinæ, siquidem Levit. iv. v. vi. et alibi, jubentur singuli quique de populo offerre agnum, vel aliquid ejusmodi in sacrificium pro peccato, et tamen non quilibet de populo proprie sacrificabat : id enim erat solius Sacerdotis munus, sed dicebantur illi offerre sacrificium pro peccato, quia offerebant materiam, ex qua sacrificium pro peccato faciendum erat.

Quarta obiectio Lutheri ibidem. In prima oratione Canonis dicitur : « Quæ tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum suarum. » Et ibidem de iisdem offerentibus dicitur : « Quorum tibi fides cogitata est, et nota devotio. » Si igitur isti fideles et devoti sunt, certe redempti sunt si redempti sunt, quorsum offerunt pro redemptione animarum suarum? nonne idem est, ac si diceretur, redemptos Christi sanguine non esse vere redemptos, sed indigere iterum redimi uno panis frustulo?

Respondeo : Quod attinet ad frustum panis, jam diximus panem non offerri, ut sit sacrificium propitiatorium, sed ut sit materia sacrificii propitiatorii. Quantum ad redemptionem fidelium et devotorum, apud Lutheranos quidem nulli putantur esse fideles, et devoti, quin simul justi sint, proinde redempti, quoad animam : apud Catholicos tamen, qui fidem sine charitate esse posse sentiunt, non dubitantur esse multi fideles, et etiam devoti imperfecta quadam devotione, qui tamen nondum justificati, et per hoc nec redempti sint, eo modo, quem mox explicabimus, quales sunt, qui penitentiam agere incipiunt, et cupiunt quidem ad Deum converti, et pro hac re orant, et Missas devote

exposcunt, licet nondum ad perfectam contritionem pervenerint. De his igitur verba Canonis commode accipi possunt.

Sed præterea, ut Lutherani intelligant non esse absurdum, si redempti redemptione alia indigere dicantur, Animadvertendum est, in Scriptura quinque modis accipi redemptionem, et proinde posse eos, qui uno modo redempti sunt, opus habere, ut aliis modis redimantur. Prima dicitur redemptio ab omni malo culpæ, et pœnæ, per solutionem pretii sufficientis : et hoc modo omnes omnino homines redempti sunt per Christi crucem, juxta illud Apostoli I. Timoth. ii. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus* (1).

Secunda est redemptio a malo culpæ per applicationem illius pretii in cruce soluti : et hæc redemptio est ipsa justificatio. Rom. iii. *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu* (2) ; et hæc redemptione plurimum egent, etiamsi prima redemptione redempti sint.

Tertia redemptio est a debito pœnæ, quod sæpe manet dimissa culpa, juxta illud Proverb. xiii. *Redemptio animæ viri, divitiæ suæ* (3) : divitiæ enim cum in pauperes expenduntur, a pœna liberant homines ; et hæc redemptione sæpe indigent illi etiam, qui primo et secundo modo redempti sunt.

Quarta redemptio est a peccato futuro ; dicitur enim Deus redimere eos, quos præservat a peccato, in quod alioqui incidissent. Psalm. xxxiii. *Redimet Dominus animas servorum suorum, et non delinquent omnes, qui sperant in eo* (4).

Quinta redemptio est a corruptione, et ærumnis omnibus hujus vitæ, quæ fiet tandem in ultima resurrectione. Luc. xxi. *Levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra* (5) ; et hæc ultima, ut etiam superiore redemptione, omnes egent quamvis sanctissimi sint. Porro prima redemptio non obtinetur per Missam, quia in cruce peracta est, tamen in Missa representatur, et applicatur : ad reliquas omnes obtinendas Missa non parum confert, et ideo nihil est mirum, si dicatur offerri pro redemptione fidelium, et devotorum.

Quinta obiectio est ejusdem Lutheri ibidem qui reprehendit illud : « Communicantes, et memoriam venerantes. » Christus enim in-

(1) I Tim. II, 6. — (2) Rom. III, 24. — (3) Prov. XIII, 8. — (4) Psal. XXXIII, 23. — (5) Luc. XXI, 28.

(1) Psal. CXI, 40; Plal. CXV, 46. — (2) Luc. XVIII, 34. — (3) II Corinth. XI, 22.

stituit Cenam, ut esset Communio vivorum; auctor autem Canonis facit etiam mortuos communicantes.

Respondeo: Illud, « Communicantes, » dupliciter exponitur a veteribus. Quidam, ut Alcuinus, Amalarius, et alii, referunt illud, ad Communionem cum Sanctis, ut sensus sit: Offerimus hoc sacrificium communicantes memoriis Sanctorum, et eosdem Sanctos venerantes: ubi non fit mentio Communionis per manducationem Eucharistiae, quae non convenit mortuis: sed Communionis per societatem, et conjunctionem in corpore Christi mystico. Alii, inter quos est Micrologus, cap. 12. et Hugo Victorinus lib. II. de officiis, cap. 29. volunt illud (Communicantes), referri ad offerentes inter se, non cum Sanctis, ut sensus sit: Offerimus communicantes, id est, inter nos uniti, et conjuncti, ut decet membra ejusdem corporis; et praeterea memoriam Sanctorum venerantes. Id probat Micrologus optima ratione; nam in Natali, Epiphania, Pascha, Ascensione, et Pentecoste, post illud « Communicantes », additur, « et diem sacratissimum celebrantes etc. » et paulo post, « sed et memoriam venerantes etc. » Ubi aperte videmus illud, « Communicantes, » non conjungi cum memoria Sanctorum, sed per se manere, et ad solos offerentes referendum esse.

Sexta obiectio est Georgii Majoris, qui ordinem reprehendit illorum verborum: « Ut accepta habeas, et benedicas haec dona »; prius enim debent esse benedicta, quam acceptentur a Deo.

Sed facilis est solutio. Nam ut est oblatio duplex, ut supra diximus, una rei consecrandae, altera rei consecratae; ita est acceptatio duplex; benedictio autem, et sanctificatio unam earum oblationum, et acceptationum sequitur, alteram praecedit. Unde sicut hoc loco, ubi agitur de prima acceptatione, postponitur benedictio: ita paulo post in illa oratione: « Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, adscriptam, ratam, acceptabilem facere digneris »; ubi agitur de posteriore acceptatione, praeponeitur benedictio.

Septima obiectio est Zwinglii, qui non probat illud: « Memento Domine famulorum, etc. » Videtur enim, ut ipse ait, metueret, ne Deus obliviosus sit, et ideo tanquam immemorem eum commonefacere velle.

Sed videtur ipse potius oblivioni mandasse Scripturarum locutiones: aut certe si earum

meminerat, Spiritum sanctum corrigere, voluisse: quid enim in Scriptura frequentius occurrit, quam Memento, vel recordare Domine? Vide Exod. xxxii. v. 13. Deuter. ix. v. 27. Judic. xvi. v. 28., iv. Reg. xx. v. 3., II Esdrae v. v. 19. Psalmi. cxxxii. v. 1. Lucae xxiii. v. 42. et alibi. Nec solum in Scriptura passim legitur: *Memento Domine*, sed etiam quod videtur mirabilis: *Ne obliviscaris*, vel *Quare oblivisceris*, ut Psal. ix. v. 32. Ps. xii. v. 2. Psalm. xli. v. 50. et alibi in Psalmis potissimum. Porro dicitur Deus per metaphoram oblivisci, quando non juvat, et contra recordari, quando juvare incipit.

Octava obiectio est ejusdem majoris, qui ponderat illa verba: « Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt », ac dicit, illam correctionem: « vel qui tibi offerunt », repetere monstrare Canonem loqui de eleemosynis, quas populus offerebat ad altare pro pauperibus: proinde non recte nunc ista detorqueri ad sacrificium Eucharistiae.

Huc etiam pertinet prima obiectio Kemnitii ex illis septemdecim, quas facit contra Canonem in 2. par. Examinis, pag. 839. et sequentibus. Nam prima obiectio solum id habet, olim verba Canonis dirigi consuevisse ad benedicendas et commendandas eleemosynas; nunc autem perperam trahi ad mimicam representationem sacrificii: et praeterea non recte offerri Deo panem pro Ecclesia. Cujus objectionis pars prior desumpta est ex argumento Majoris, quod jam refellimus: pars posterior ex argumento Lutheri, quod paulo ante solum est.

Respondeo: Non est illa correctio, sed conjunctiva sententia propter duos ordines eorum, quos sacerdos Deo commendaverat: alii enim sunt absentes, pro quibus offertur, sed ipsi actu non offerunt; alii sunt praesentes, qui simul cum sacerdote offerunt astando, et consentiendo. Hic igitur est sensus eorum verborum: *Memento Domine talium, et talium absentium, et omnium etiam circumstantium, atque praesentium, pro quibus omnibus offerimus pro iis videlicet, qui ab ista Ecclesia nunc absunt, vel etiam qui simul nobiscum desiderio, et consensu offerunt.* Non pertinere autem preces illas Canonis ad commendandas eleemosynas, quod falso assumunt Major, et Kemnitius, ex toto contextu Canonis cognosci potest. Nam in primis haec dona, quae nominantur in Canone, dicuntur offerri Deo pro Ecclesia, pro Papa, pro rege, pro omnibus Orthodoxis;

at eleemosynae non solent offerri, nisi pro iis, qui eas dederunt. Deinde de eadem oblatione, quae nominata est in principio Canonis, quam isti volunt ad eleemosynas pertinere, subjungitur paulo infra: « Hanc igitur oblationem servitutis nostrae etc. ubi aperte ostenditur eam oblationem esse proprie sacrificium, quippe quae per ministerium sacerdotum Domino offertur: et paulo post de eadem dicitur: « Quam oblationem tu Deus in omnibus, quasumus, benedictam, etc. ut nobis corpus et sanguis fiat dilectissimi Filii tui etc. » ubi manifeste videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quae per consecrationem efficitur corpus et sanguis Domini. Denique omnes expositores Liturgiae, tum Graeci, ut Germanus, et Casbasilas, tum Latini, ut Alcuinus, Amalarius, et ceteri, totum Canonem explicant de Eucharistia.

Nona obiectio est Kemnitii, quam secundo loco ipse ponit; ponderat enim ipse illud verbum: « Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis »; ac vult canonem juxta antiquum ritum agere hoc loco de sacrificio spirituali, quod consistit in laude Dei, sed in actione hoc sacrificium consistit in cruce. Deinde hoc fundamento posito, reprehendit Catholicos, tum quod sacrificium laudis mutaverint in silentiarium murmur sacerdotis, tum quod sacrificium laudis pro redemptione in cruce acquisita detorserint ad representationem sacrificii pro impetranda, et promerenda, redemptione animarum.

Respondeo: Haec obiectio, ut etiam superior, et aliquot sequentes, non sunt contra Canonem, sed contra intentionem sacerdotum, qui Canonem recitant: siquidem verba Canonis ipsemet dicit posse accipi de sacrificio laudis, vel de eleemosynis etc. Proinde ista objectiones non multum ad rem faciunt; siquidem propositum Kemnitio erat, demonstrare multos errores in ipso Canone inveniri, ut patet ex pag. 839. ubi sic loquitur: « Tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores, et quae vitia Pontificius Canon contineat. » Haec ibi. At ubi incepit istos errores enumerare, non tam verba Canonis reprehendit, quam sacerdotes, qui ea, vel submissa voce recitant, vel detorquent ad representationem.

Deinde falsa sunt ea, quae in argumento

Kemnitius more suo assumit, et non probat. Primum enim falsum est, per sacrificium laudis, quae nominata est in principio Canonis, debere accipi sacrificium spirituale, quod in laude, et gratiarum actione consistit: significatur enim ea voce sacrificium veri corporis Domini, quod sacrificium laudis dicitur, quia per illud Deus magnopere laudatur, et gratiae illi aguntur, pro summis ejus in nos beneficiis: unde etiam sacrificium Eucharisticum merito nominatur. Id ita esse patet. Primum ex ipso Canone; nam de hoc sacrificio laudis paulo post loquens Ecclesia, a Deo petit ut hanc oblationem benedicere dignetur, et efficere corpus dilectissimi Filii sui. Deinde idem patet ex Augustino, qui ipsam Eucharistiam non semel appellat sacrificium laudis, ut lib. I. contra advers. leg. et prophet. cap. 20. ubi bis, terve sacrificium laudis vocat id, quod offerimus secundum ordinem Melchisedech, ex pane, vinoque confectum. Quod si sacrificium laudis, non sunt laudes, quae recitentur voce, sed est ipsa oblatio corporis Domini, inane est, et falsum quod Kemnitius dicit, nos convertisse sacrificium laudis in silentiarium murmur; non enim in voce, sed in actione hoc sacrificium consistit. Et falsum est etiam, quod ultimo addit, nos detorsisse sacrificium laudis ad mimicam representationem: non enim rei praeterite representatio, sed vera, et realis oblatio praesentis corporis Domini est sacrificium, quod nos proprie in Ecclesia immolamus.

Decima obiectio, et Kemnitii tertia est contra illa verba Canonis: « Reddunt tibi vota sua aeterno Deo vivo et vero ». Dicit enim Kemnitius olim in Ecclesia usum fuisse, ut juxta illa verba Psalm. cxvi. *Vota mea Domino reddam* (1), gratiae agerentur Deo pro beneficiis; sed nunc sublato antiquo ritu, Canonem Missae referre illa verba ad Missas votivas, quae data pecunia celebrari jubentur.

Respondeo: Ista omnia calumniae; et mendacia sunt: non enim Canon per vota intelligit Missas votivas, sed pia desideria, et oblationem adstantis populi: dicuntur enim haec verba in omnibus Missis etiam non votivis, et ab iis, qui pecuniam nunquam accipiunt, vel acceperunt pro Missae celebratione. Sed Kemnitius probare debuisset aliquo testimonio, quae tam audacter affirmat.

(1) Psalm. CXVI, 18.

Undecima obiectio, quae est Kemnitii quarta, est contra illud: « Et memoriam venerantes »; obijcit enim Kemnitius, quod olim in Ecclesia usus fuerit praedicandi memorias Martyrum, et certamina ac victorias ipsorum: nunc autem Canon Missae solum praescribat memoriam per nominum recitationem, idque submissa voce.

Sed et in hac objectione, praeter calumnias, et mendacia invenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, sed in concionibus, et lectionibus Martyres praedicabant, quod et nos facimus tum in concionibus ad populum, tum in lectionibus, quae assidue decantantur in horis Canonice: alioqui proferatur ex Liturgia Basilii, vel Chrysostomi, vel qualibet alia, iste usus praedicandi res gestas Martyrum: certe nihil in eis nisi nomina inveniantur, ut in nostra Liturgia cernimus.

Duodecima obiectio, quae est quinta Kemnitii, pugnat contra invocationem, quae annexitur memoriae Sanctorum: sed nihil novi affert praeter ea, quae supra refutavimus, cum ageremus de Missis in honorem Sanctorum, cap. 8.

CAPUT XXII.

De veritate secunda orationis Canonis.

Altera oratio Canonis incipit in illis verbis: « Hanc igitur oblationem servitutis nostrae etc. » in qua continentur quatuor petitiones. Prima, ut oblationem nostram Deus placatus accipiat. Secunda, ut dies nostros in sua pace disponat. Tertia, ut ab aeterna damnatione nos eruat. Quarta, ut in electorum grege nos numeret.

Contra hanc orationem est prima obiectio Lutheri: « Hic rursus », inquit, « offert panem, et vinum, ut fideles liberentur ab aeterna damnatione. Tantam efficaciam panis, et vini tribuunt: nam ad hanc redemptionem nullus est momenti mors, et passio Filii Dei. »

Respondeo: Calumniae sunt, non argumenta, quae hic a Luthero obijciuntur: non enim sacerdos orat, ut per oblationem panis, et vini liberentur ab aeterna damnatione, sed orat Deum, ut ipsam oblationem panis, et vini accipiat, ut materiam sacrificii futuri, et eam videlicet benedicat, et sanctificet. Deinde adjungit alias tres petitiones supra

enumeratas, et non precatur eas impleri per oblationem panis, et vini, sed per eundem Christum Dominum nostrum.

Secunda obiectio est Kemnitii, sexta apud ipsum: « Vetus Ecclesia », inquit, « obtulit Deo in celebratione Eucharistiae, preces pro impetrandis per Christum beneficiis temporalibus, et aeternis: ad hoc sacrificium precum commode referri poterunt hae verba: Hanc oblationem placatus accipias etc. Pontificis vero Canon hanc transfert ad mimicam sacrificii representationem panis nondum consecrati, et orat, ut Deus illam illa accipiat, ut propter illam dies nostros in sua pace disponat, et a damnatione nos eripiat. »

Respondeo: Quod vetus Ecclesia obtulerit Deo preces pro beneficiis per Christum impetrandis, verissimum est, et idem nostra Ecclesia in hac ipsa oratione Canonis facit. Mendacium enim est apertissimum Kemnitii, et Lutheri, quod hic petamus beneficia propter oblationem panis: ipsa enim oratio non est obscura, neque ambigua, neque aliud continet, nisi quatuor petitiones: « Per Christum Dominum nostrum. »

Quod autem Kemnitius dicit, illud: « Hanc oblationem », posse commode referri ad sacrificium precum, et contra ipsum Kemnitium, et contra veritatem est. Contra ipsum Kemnitium, quia ipse in prima obiectioe referebat ad eleemosynas illa verba primae orationis: « Hae dona, haec munera etc. » At de eadem oblatione loquitur Canon in prima et in secunda oratione, ut patet ex illa particula (igitur) « Hanc igitur oblationem etc. » Quare si in prima oratione agebatur de eleemosynis, et in hac secunda agitur de eleemosyna: proinde Kemnitius sibi ipse repugnat. Est autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione agitur in prima, secunda, et tertia oratione Canonis. In tertia autem perspicuo ostenditur, per oblationem intelligi debere oblationem panis consecrandi, cum expresse dicatur, ut fiat nobis corpus, et sanguis etc. non igitur ad eleemosynam, nec ad orationem, sed ad Eucharistiae sacrificium referendum est, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPUT XXIII.

De veritate tertia orationis Canonis.

Oratio tertia Canonis incipit ab illis verbis: « Quam oblationem tu Deus in omnibus »; et continuatur usque ad finem consecrationis.

Prima obiectio Lutheri est loco supra notato; qui obijcit nos hic orare pro Christo, et mediatores nos facere inter Christum, et Patrem, ac Deum rogare, ut benedicat, et sanctificet corpus, et sanguinem Christi.

At Lutherus non videtur memor fuisse verborum Canonis, cum haec scriberet: non enim oramus pro Eucharistia consecrata, sed pro pane, et vino consecrando, neque petimus, ut Deus benedicat, et sanctificet corpus, et sanguinem Christi, sed ut benedicat, et sanctificet panem, et vinum, ut per eam benedictionem, et sanctificationem fiat corpus, et sanguis Domini.

Secunda obiectio est ejusdem Lutheri ibidem contra illa verba: « Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris: « Portenta », inquit, « illa verborum, neque ego intelligo, nec stolidus ille, qui scripsit. »

At ista eadem verba habentur apud Ambrosium lib. vi. de Sacramentis cap. 3. et exponuntur multis, et variis modis elegantissime ab Alcuino, Amalario, Ruperto, Hugone, Innocentio, Bonaventura, et aliis. Literalis expositio, ut ex Alcuino, et Hugone atque Innocentio colligitur, haec esse videtur: Petimus a Deo, ut ipse oblationem nostram consecrando benedictam ex profana efficiat; eandem approbando, faciat adscriptam, id est, adscribat, et numeret inter dona, quae ipsi probantur; confirmando ratam efficiat, id est, stabilem, et firmam, ut fructum certum, et perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, ut non solum bona, sed etiam bene, rationabiliter, et prudenter offeramus, ac sit rationabile obsequium nostrum, juxta Apostolum Rom. xii. Denique acceptabilem faciat, id est, ita undique bene se habentem, non solum ex parte doni, sed etiam ex parte Ministri offerentis ut digna sit, quae a Deo acceptetur. Vide plura apud auctores allegatos.

Tertia obiectio est Kemnitii septima apud ipsum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambrosium lib. iv. de Sacramentis, cap. 3. et apud Augustinum referente Gratiano canon. Utrum, de consecrat. dist. 2. sed alium sensum habere ista verba apud Ambrosium, et Augustinum, alium autem apud Pontificios: apud illos enim referri ad summptionem Sacramenti, apud nos ad representationem.

Sed in multis peccat Kemnitius. Primo, quod non probat illud, quod se probaturum suscepit. Volebat enim, ut supra notavimus, demonstrare errores Canonis; quae autem nunc affert, non pugnant contra Canonem, sed contra sensum, in quo illum Pontificii accipiunt.

Secundo, perperam allegat Augustinum; nusquam enim illa exstant apud Augustinum, sed partim apud Ambrosium loco notato, partim apud Paschasium in lib. de corpore Christi, cap. 4. quamvis in hac re Gratianus quoque videatur fuisse deceptus.

Tertio, fallitur aperte, cum scribit, Augustinum illa verba: « Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem etc. » interpretari de summptione Eucharistiae, quasi, juxta errorem Lutheranorum, in sola summptione putaverit Augustinus panem fieri corpus Christi, per quod benedicimur, adscribimur in caelo. Nam Augustinus, ut dixi, nusquam habet aliquid ejusmodi. Ambrosius autem, ex quo Paschasius, et Gratianus acceperunt; non de summptione, sed de consecratione illa omnia exponit, ut patet legenti cap. 3. lib. iv. de Sacramentis. Neque obstant illa verba ejusdem Ambrosii, quae falso Kemnitius Augustino tribuit: « Quia in Baptismo similitudinem quoque carnis, et sanguinis ejus sumamus. » Nam illa dicuntur ab Ambrosio alio loco, nimirum cap. 4. lib. iv. et ad alium finem.

Quarto, mentitur Kemnitius, nomen oblationis in ista oratione Canonis: « Quam oblationem tu, Deus, etc. » a Pontificiis detorqueri ad actionem sacrificii, cum revera de pane, et vino dicatur. Nullus enim tam fuit unquam absurdus, vel stupidus, ut non videret nomen oblationis hoc loco ad panem, et vinum, non ad actionem posse referri; siquidem a Deo petimus, ut hanc oblationem ita benedicat, ut ea fiat nobis corpus et sanguis Christi. Quis enim vel per somnium diceret, actionem debere fieri corpus Christi? Sed bene fecit Kemnitius, cum ista mendacia de

Catholicis fingit, quod nullum citat, neque librum ullius nominatum indicat, ne videlicet mendacium statim deprehendatur.

CAPUT XXIV.

De veritate quarta orationis Canonis.

Oratio quarta illa est, quæ proxime post consecrationem habetur in illis verbis: «Unde et memores Domine etc.» et extenditur usque ad illud: «Memento etiam Domine»; nam ante Memento ponitur conclusio: «Per Christum Dominum nostrum.»

Prima obiectio contra hanc orationem, est Lutheri: qui iterum obijcit verborum, propter illam adjunctorum multiplicationem: «Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.»

Sed similia verba habentur apud Ambrosium lib. iv. de Sacramentis, cap. 6. et eodem plane spiritu Apostolus scripsit Rom. XII: «*Hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium* (1).

Secunda obiectio ejusdem Lutheri, et omnium aliorum, qui calumniantur illa verba: «Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris», dicunt enim nos hic orare pro Christo, et reconciliare velle Filium Patri. Suspiciantur etiam quidam illorum, hæc verba fuisse olim ante consecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore posita esse post consecrationem.

Sed facilis responsio est; nam in primis habentur ista etiam apud Ambrosium post consecrationem libro iv. de Sacramentis, cap. 6. Omnes item Græcæ Liturgiæ post verba consecrationis ponunt orationem pro donis pretiosis, et sanctificatis. Quare non est novus, sed antiquissimus ritus orandi pro oblatione jam consecrata. Neque hoc est orare pro Christi reconciliatione apud Patrem, sed pro nostra potius infirmitate: etsi enim oblatio consecrata ex parte rei, quæ offertur, et ex parte Christi principalis offerentis, semper Deo placeat; tamen ex parte Ministrum, vel populi adstantis, qui simul etiam offerunt, potest non placere. Id igitur est, quod petimus, ut Deus benigne

respiciat hoc munus, ut a nobis offeratur. Si mille quid cerni potest in sacrificiis veterum Hebræorum: illi enim suppliciter postulabant, ut clementer Deus ipsorum sacrificia, ovium, et boum aspiceret, nec tamen orabant proprie pro ovibus, et bobus; nec mediatores se constituiebant inter oves et Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebant: sed pro se orabant, et obsequium suum in illis rebus offerendis Deo gratum esse cupiebant.

Tertia obiectio Lutheri ibidem, ubi reprehendit illud: «Sicut accepta habere dignatus es mura pueri tui justi Abel, et sacrificium Patriarchæ nostri Abrahamæ.» Videmur enim non plus tribuere hoc loco efficaciam ipsi Christo pro nobis immolato, quam irrationali pecori.

Respondeo: Habentur ista quoque apud Ambrosium lib. iv. de Sacramentis, cap. 6. Porro comparatio non fit inter sacrificium nostrum, et sacrificium Abelis, et Abrahamæ absolute, sed tantum ratione fidei, et devotionis offerentium. Id enim optamus, ut det nobis Deus tanta fide, et devotione sacrificium offerre, quanta Abel, et Abraham obtulerunt: et proinde, ut ex parte Ministrum offerentis non minus placeat Deo sacrificium nostrum, quam illorum placuit. Fieri autem comparationem inter sacrificium illorum, et nostrum ratione fidei, et devotionis, non absolute perspicuum est ex eo, quod sacrificia ovium et boum absolute, et per se nihil habent, unde placere Deo; eumque placere possint. Quare B. Paulus Hebr. xi. non ait sacrificium Abelis absolute placuisse, sed propter fidem: *Fide*, inquit, *plurimum hostiam Abel, quam Cain obtulit*. Et Genes. iv. Moses: *Respexit*, inquit, *Deus ad Abel, et ad munera ejus* (1).

Quarta obiectio Lutheri, contra id quod sequitur: «Et quod tibi oblitus summus Sacerdos tuus Melchisedech.» Hic mendacit Canonem arguit Lutherus: «Mentiantur», inquit, «in eo, quod asserunt Melchisedech sacrificasse panem et vinum, sed solum sacrificium aliquod obtulisse: quod quidem qui mendacium esse dicit, mendacem facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. v, vi et vii. Melchisedech sacerdotem fuisse testatur: et per eundem Paulum Hebr.

Respondeo: Non habet Canon Missæ, Melchisedech sacrificasse panem et vinum, sed solum sacrificium aliquod obtulisse: quod quidem qui mendacium esse dicit, mendacem facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. v, vi et vii. Melchisedech sacerdotem fuisse testatur: et per eundem Paulum Hebr.

v et viii. docet, omnem sacerdotem aliquod habere debere, quod offerat. Adde, quod Melchisedech panem et vinum sacrificasse, satis a nobis libro superiori demonstratum est. Adde ultimo, quod hanc partem Canonis, ubi Melchisedech summus Sacerdos appellatur non solum agnoscit Ambrosius lib. iv. cap. 6. de Sacramentis, sed etiam auctor questionum novi ac veteris Testamenti apud Augustinum tom. iv. quæst. 109. Est autem auctor ille Ambrosii aequalis, ut ex iisdem questionibus manifeste colligitur.

Quinta obiectio ejusdem contra illud: «Jube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum;» absurdum enim videtur, ut sacerdos petat deferri in caelum, quod ipse paulo post consumpturus est. Nec minus videtur absurdum, ut altare aliquod esse cogitetur in caelo.

Respondeo: Non tam crasse hæc intelligenda sunt, ut existimemus in caelo altare aliquod corporale, et sensibile erectum esse, atque ad illud reipsa, et corporaliter Sacramentum corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri: altare tamen aliquod spirituale videlicet, in caelo esse, ut etiam tabernaculum, thronum, incensum, tubas, coronas, palmas, et alia id genus, nemo negare potest qui scripturas negare noluerit. Siquidem Apocal. vi, viii, ix et xiv. saepe legitur, altare aureum in caelo coram oculis Dei: Apocal. iv. leguntur in caelo throni, tubæ, et coronæ: Apocal. vii. leguntur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apocal. viii. legitur thuribulum, et incensum: Apocal. xxi. legitur tabernaculum; cujus etiam tabernaculi celestis meminit Christus, Lucae xvi, et Paulus Hebr. viii et ix. Ejusdem altaris in caelo positi meminerunt Irenæus lib. iv. cap. 34. et Augustinus in Psalm. xxv, in illud: *Lavabo inter innocentes manus meas* (3); non igitur somnium Catholicorum, sed ipsa divina Scriptura altare in caelo constituit.

Porro altare istud celeste, vel Christum ipsum significat, per quem ad Deum orationes et oblationes nostræ ascendunt: vel certe altare dicitur esse in caelo, quia in caelo recipiuntur sacrificia, quæ Deo vero immolantur in terris. Deferri autem sacrificia nostra ad Deum per manus Angeli, nihil est aliud, nisi Angelorum intercessione juvari, et commendari Deo nostrum obsequium et

cultum, quem illi immolando exhibere desideramus. Neque dissimile est, quod legitimus Tobiae xii, et Apocal. viii. orationes nostras ab Angelis deferri ad Deum: neque enim Angeli voces, et verba nostra corporalia sursum deferunt, sed vota, et desideria nostra intercessione sua Deo commendant. Itaque frustra, et inepte argumentatur Lutherus non posse sacrificium deferri in caelum, cum totum consummatur in terris.

Sexta obiectio ejusdem contra illud: «Ut quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus»; reprehendit enim Lutherus, quod sacerdos loquatur quasi de multis communicantibus, cum solus ipse sit communicaturus.

Respondeo: Non loquitur absolute de multis, nec de uno: sed orat, ut quotquot sumpserint, sive unus, sive multi illi sint, utiliter sumant. Sed de hac re supra etiam aliquid diximus, cum ageremus de Missa privata.

Septima obiectio est Georgii Majoris, qui reprehendit illud: «Panem sanctum vitæ æternæ, et calicem salutis perpetuæ;» quæ verba suspicatur adjecta ab aliquo indocto, et superfluo, qui sibi persuaserat, Christum in Missa Deo Patri offerri. Id autem probat, quia cum paulo ante in eadem præcedatur: «Offerimus de tuis donis, ac datis;» quæ sine dubio ad eleemosynas, quæ a populo offeruntur, referenda sunt: non potuit nisi indoctus aliquis, sermonem de eleemosyna institutum, continuo transferre ad Christum.

Respondeo: Verba quæ adjecta ab aliquo indocto suspicatur Major, habentur etiam apud Ambrosium lib. iv. de Sacramentis, cap. 6. tanquam usitata, et recepta in tota Ecclesia; et quædam similia habentur etiam in Liturgiis Græcis, Jacobi, Basilii et Chrysostomi, et apud Clementem lib. viii. Constitutionum Apostolicæ, cap. 17. Neque male coherent ista cum illis: «De tuis donis, ac datis»; nam illa possunt referri ad panem et vinum, ex quibus fit Eucharistia, ut sensus sit: Offerimus tibi hostiam puram, panem sanctum, et calicem salutis, quem ex creaturis tuis a te datis, et donatis, ex pane scilicet et vino per consecrationem habemus: sic exponit Innocentius lib. v. cap. 3. de mysteriis Missæ. Possunt etiam referri omnia ad ipsam Eucharistiam, sive ad Christum

(1) Rom. XII, 1. — (2) Heb. XI, 4; Gen. IV, 4.

(1) Psal. XXV, 6.

ut in Eucharistia existentem : rectissime enim dicitur Christus, Dei datum : et donum. Sic enim loquitur Isaias, cap. ix. *Filius datus est nobis*; et ipse Christus Joan. iii : *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret* (1); et ipsum Sacramentum, et Sacrificium nonne verissimum est Dei donum, et datum?

Octava obiectio est Kennitii, qui fatetur illud : « Unde et memores », sumptum esse ex veteribus; sed ait apud illos alta voce recitari consuevisse, cum Cyrillus dicat fuisse annuntiationem, et Dionysius utitur verbo ἱερὴν : in Canone autem Pontificio cautum esse, ut submissa voce legatur.

Respondeo : Neque hæc obiectio ullum in verbis Canonis errorem, aut vitium inesse demonstrat; quod tamen solum adversario propositum erat; neque aliquid solidi afferit. Nam illud : « Unde et memores », legitur post verba consecrationis secreto, non solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos : in Missa enim Basilii notatur secreto id esse dicendum, et ea oratione finita, voce alta pronuntiandum, « tua ex tuis ». Quod item de mutatione ista vocis in fine orationis, legimus in Missa Chrysostomi. Porro Cyrillus catechesi 5. mystagogica, ubi Liturgiam explicat, non meminit hujus orationis, neque enim omnia exponit : quare videtur Kennitius ubi legitur, quod ex Cyrillo citavit. Sed neque negamus, in Missa annuntiari mortem Domini juxta Apostolum I Corin. xi, sed ut supra non semel diximus ex Augustino lib. xx. contra Faustum, cap. 18., id non tam verbis, quam oblatione, et participatione corporis Domini faciendum est. Dionysius vero de Ecclesiastica hierarchia, cap. 3. ubi ritum Liturgiæ describit, meminit quidem hymnorum, quibus laudantur Christi opera sed eos ponit ante verba consecrationis, et etiam in fine, cum aguntur gratiæ Deo post Communionem; poinde non loquitur Dionysius de ista oratione : « Unde et memores ». Sed licet Kennitio in Patribus ludere, et ex qualibet voce, quilibet concludere.

Nona obiectio ejusdem Kennitii : « Antiquitas », inquit, « de oblatiis a populo donis et datis sumebatur quod sanctificabatur verbo Christi, ut fieret Eucharistia corporis, et sanguinis Domini, et hæc sumptio, et sanctificatio dicebatur oblatio. Nunc cum mos ille non servetur, verba transferuntur ad representationem sacrificii. »

(1) Joan. III, 16.

Respondeo : Et hoc quid facit contra verba Canonis, quæ adversarius oppugnanda suscepit? et nonne mendacium est apertissimum, quod verba transferantur a Catholicis ad representationem sacrificii? omnes enim Catholici verbo illa : « Offerimus præclaræ Majestati tuæ », de quibus adversarius loquitur, referunt ad ipsam hostiam puram et sanctam, confectam per consecrationem ex Dei donis, et datis, ut verba ipsa Canonis sonant, non ad aliquam representationem. Impertinens autem est, utrum panis et vinum, unde fit Eucharistia, sint a populo data, an a sacerdote oblata : undecumque enim venerint, Dei dona et data rectissime nominantur, et Eucharistiæ materia esse possunt.

Decima obiectio ejusdem. Reprehendit illa verba : « Supra quæ propitio, ac sereno vultu etc. » ubi horrendam comparisonem fieri dicit inter Christum, et bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur. Et addit hanc orationem apud Basilium exire ante consecrationem, ubi comparatio fit sacrificii Abelis, Noe, Abraham, et aliorum veterum cum oblationibus panis et vini, quæ a populo afferuntur : sed imperitia auctoris Canonis, positam esse post consecrationem, et inde esse factum, ut intolerabilem errorem contineret.

Respondeo : Quod attinet ad comparisonem Christi cum brutis animalibus, jam ante solum est argumentum in tertia obiectioe Lutheri. Quod vero ad transpositionem pertinet, falsum est hanc orationem esse transpositam; constat enim ex Ambrosio lib. iv. de Sacramentis, cap. 6. eam fuisse post consecrationem, etiam tempore Basilii; Ambrosius enim, qui eam legit post consecrationem, æqualis Basilii fuit. Neque obstat, quod apud Basilium alia quedam similis oratio habeatur ante consecrationem, nam in utroque loco ea oratio recte inseri potest. Unde in nostro Missali habetur quedam similis oratio ante consecrationem, ut idem Kennitius annotavit, in Collecta secretæ Dominicæ septimæ post Pentecosten : et tamen rursus habetur post consecrationem in loco, de quo nunc agimus.

Undecima obiectio ejusdem, est contra illa verba : « Jube hæc perferri etc. » Nam in primis absurdissimum esse demonstrat Kennitius, quod petimus Christi corpus nunc primum in cælum ab Angelis deferri.

eum Apostolus Hebr. ix. dicat, Christum jandudum in cælum ingressum esse. Deinde affirmat, hæc verba debere ante consecrationem legi, et ad preces, et eleemosynas esse referendas. Id probat tum ex Irenæo, qui lib. iv. cap. 34. dicit, orationes et eleemosynas deferri ad altare, quod est in cœlum ex Augustino, can. Utrum, de consecrat. dist. 2. tum ex cap. 12. Tobiæ, et cap. 5. Apocalypsis, ubi preces dicuntur ab angelis in cœlum deferri.

Respondeo : Fatemur absurdissime dici Christi corpus nunc primum in cælum ab Angelis corporaliter oportere deferri. Sed nemo Catholicorum ita sentit, aut loquitur. Solum enim, ut paulo ante explicuimus, docemus oblationem corporis Christi ab Angelis in cælum deferri, quatenus Angeli sua prece nostrum obsequium Deo commendant : quod idem Kennitius de precibus, et eleemosynis dicere cogit, quas ab Angelis in cælum deferri ex Tobia, Joanne, et Irenæo paulo ante docebat. Neque enim dicturus est eleemosynas reipsa, et corporaliter in cælum deferri : quid enim pauperibus eleemosynæ prodesse, si reipsa deferrentur in cælum? aut quomodo deferri possunt in cælum, si a pauperibus consumuntur? Non igitur est absurdum, vel, ut ipse loquitur, horrendum, sacrificium Eucharistiæ in cælum ab Angelis deferri, si id spiritualiter, ut par est, intelligatur.

Quod attinet ad alteram partem obiectiois, falsum est hæc verba fuisse olim posita in Canone ante consecrationem. Nam, et Ambrosius ea legit post consecrationem, lib. iv. de Sacramentis, cap. 6. et ita etiam habent Liturgiæ Jacobi, Clementis lib. viii. constitutionum, Basilii, et Chrysostomi, ut plane miranda sit audacia istorum novatorum, qui ob levissimas rattunculas de iis rebus judicant, quas omnino ignorant. Locus enim Tobie, et Apocalypsis nihil faciunt adversus sententiam nostram, sed eam potius explicant, et confirmant. Locus Irenæi depravate adducitur : non enim de eleemosyna, sed de Eucharistia loquitur Irenæus, ut supra ostendimus lib. i. de sacrificio, cap. 8. et etiam de eleemosyna Irenæus loqueretur : quid inde Kennitius lucraretur? Num quia Irenæus de eleemosyna alicui scribit, eam in cœlesti altare deferri solitam, ideo oratio ista Canonis de eleemosyna intelligenda erit, cum eam orationem Irenæus ne nomen quidem?

Quod autem adducitur est Augustino, ut supra dixi, non est Augustini testimonium, sed rapsodia quadam fragmentorum ex Ambrosio, Paschasio, et aliis : in qua rapsodia non servatur ordo Liturgiæ. Nam primo ille auctor meminit consecrationis, qua panis vertitur in carnem, et vinum transit in sanguinem : deinde allegat illa verba : « Jube hæc perferri etc. » tum subjungit illa : « Hanc oblationem benedictam, ratam etc. » Sicut igitur contendit Kennitius, illud : « Jube hæc perferri », fuisse olim ante consecrationem, quia ista verba ponuntur ab auctore illius Canonis ante illa : « Hanc oblationem benedictam, ratam etc. » ita nos contra demonstramus fuisse post consecrationem, quia ponuntur post ipsam consecrationem ab eodem auctore : sed veritas est, non servari ab illo auctore ordinem Liturgiæ.

Sed illud hoc loco minime prætereundum est, esse in isto testimonio duo quedam contra Kennitium. Primo exponitur in hoc testimonio illud : « Jube hæc perferri », de pane consecrato, ut nos existimamus, aut certe de consecrando, ut vult Kennitius : ergo non de eleemosyna intelligi debet, ut idem Kennitius intendit : proinde contra se hoc testimonium Kennitius attulit. Secundo in hoc testimonio aperte legimus, virtute Spiritus sancti ex pane fieri carnem, et vinum transire in sanguinem, quod est contra omnes Lutheranos, qui negant transubstantiationem.

CAPUT XXV.

De veritate quintæ orationis Canonis.

Quinta oratio illa est : « Memento etiam Domine etc. » in qua fit memoria defunctorum.

Prima obiectio Lutheri est, qui hanc orationem secum ipsam pugnare, sequè ipsam destruere affirmat. Nam hic oramus pro iis, quid dormiunt in somno pacis, et qui in Christo requiescunt : et tamen eis precamur locum refrigerii, lucis, et pacis. Si dormiunt, ac requiescunt, quid illis refrigerium petimus? si pacem habent, cur pacem illis optamus?

Respondeo : Pacem illi quædam, et quietem habent, quia certi, ac securi sunt de premio æternæ felicitatis, et quia liberi sunt a bello tentationum, et concupiscentiæ, et ab

omni opere malo : sed nondum pacem, et quietem habent a tormentis, et a desiderio visionis divinæ. Nec poterat apertius hæc oratio componi, ut solis iis conveniret, qui in purgatorio degunt. Nam qui sunt in gehenna, ii nullam pacem, et quietem habent : qui sunt in regno, omnem pacem, et quietem possident ; soli sunt ii, qui in purgatorio exercentur, qui ita in somno pacis requiescunt, ut adhuc refrigerio, et pace indigeant.

Secunda objectio, est Kemnitii duodecima, qui audacter affirmat, olim solam memoriam defunctorum fieri solitam, ad imitationem scilicet, et in testimonium, quod mortui apud Deum vivant, teste Dionysio : postea ad illam memoriam accessisse etiam preces pro defunctis : postremo sacrificium ipsum pro defunctis offerri coeptum ; ita nimirum paulatim veterem instituta in superstitiones degenerasse.

Respondeo : Nulla de hac re supra diximus, cap. 7. ubi etiam ex Tertulliano antiquissimo auctore ostendimus usum offerendi pro defunctis, ut non possit non esse mendacium, quod hic scribit Kemnitius, instituta veterum paulatim degenerasse in abusum. Hoc loco solius Dionysii testimonium proferam, ut Kemnitius erubescat, si frontem habet, Dionysius igitur lib. de Ecclesiast. hierar. cap. 7. par. 3. « Accedens », inquit, « venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, post quam precem, et ipse eum Præsul salutatur, et suo deinceps ordine, qui adstant omnes. Precatur oratio illa divinam clementiam, ut cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuatur, et regione vivorum etc. »

CAPUT XXVI.

De sexta oratione Canonis.

Sexta oratio, quæ et ultima est in canone proprie dicto, incipit ab illis verbis : « Nobis quoque peccatoribus », et extenditur usque ad « Per omnia sæcula sæculorum » ante Dominicam orationem : concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis : « Per omnia sæcula sæculorum », et populus totum confirmet respondendo, « Amen ». Quare feria vi.

(1) Joan. 1, 6.

majoris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad consecrationem omittitur, nulla harum sex orationum legitur, nec dicitur, « Per omnia sæcula sæculorum », sed immediate post lotionem manuum, fit transitus ad orationem Dominicam.

In hac oratione pro se ipso orat sacerdos, ac de suis meritis diffusus, precatur sibi ex divina misericordia partem, et societatem cum sanctis Apostolis, et Martyribus. Ubi illud est annotandum, hic nominari primo loco Joannem. Secundo Stephanum. Tertio Matthiam : de quibus multi dubitant cur solus Joannes hic repetatur ex iis, qui nominantur ante consecrationem ; et cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apostolo, et cur Matthias in priore ordine non fuerit nominatus. Et quidem Innocentius, et quidam alii, respondent Joannem bis nominari, quia fuit Apostolus, et virgo ; et ideo etiam conjungi cum Stephano, qui excellere visus est continentie dono, cum viduis præpositus fuerit. Sed verior mihi videtur Walfridi sententia, cap. 22. qui Joannem, qui hoc loco nominatur, non Evangelistam, sed Baptistam esse dicit, qui Martyr etiam Domini fuit, et aliquo modo Apostolus, juxta illud Joan. 1. *Fuit homo missus a Deo* (1).

Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio est, quia servat hoc loco Ecclesiam ordinem passionis, non dignitatis : prius autem passus est Joannes, quam Stephanus, et prius Stephanus, quam Matthias.

Cur vero Matthias ante consecrationem in Canone cum aliis apostolis non sit nominatus, existimo causam esse duplicem, tum ut esset etiam aliquis Apostolus ex duodecim in hoc secundo ordine, ac vere dici posset : « Cum tuis Apostolis, et Martyribus » ; tum etiam quia Matthias non fuit Apostolus ante passionem Domini, neque legitur in ordine Apostolorum in Evangelii. Neque obstat, quod Paulus quoque non fuerit Apostolus ante passionem Domini, neque in Evangelio nominetur, et tamen in priori ordine recensetur ; nam id est Pauli privilegium, ut semper cum Petro conjungatur.

Jam contra hanc orationem, est objectio prima Lutheri, qui reprehendit sacerdotem, quod non precetur hoc loco se admitti ad consortium Christi, quasi eo non indigeat ; sed tantum ad consortium Sanctorum ; et rursus, quod solum petat partem cum Sau-

ctis, cum Christus non partem, sed totum thesaurum suum dare paratus sit.

Respondeo : Meræ calumniæ sunt. Nam consortium Sanctorum est Christi consortium id enim petimus, ut in regno Christi consortium Sanctorum habeamus, non in regno diaboli consortium impiorum. Quod attinet ad vocem, « Partem », ea desumpta est ex divinis litteris, quæ per partem cum Sanctis describunt omne bonum et felicitatem. Coloss. 1. *Qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum*. Et Joan. XIII. 8. Dominus : *Si non laveris te, non habebis partem mecum* (1). Adde, quod hanc partem orationis, quam Lutherus ita reprehendit, ac ridet, e contrario Kemnitius vehementer laudat, pag. 843. « In altera, inquit, commemoratione Sanctorum in Canone verba sunt pulcherrima. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, etc., hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum. » Hæc ille. Vides igitur, Lector, quam bene conveniat discipulo Lutheri cum magistro suo.

Secunda objectio est Lutheri contra illud : « Per quem omnia semper bona creas » : Obijcit enim quod Christum nos creare existimus. Iluc etiam pertinet objectio decima tertia Kemnitii, qui more suo contendit, hæc olim ante consecrationem dici consuevisse ad eleemosynas populi commendandas.

Respondeo : Hæc verba nusquam inveniuntur in Liturgiis, vel apud expositores, ante consecrationem posita : inveniuntur autem post consecrationem apud Aleuinum, et Amalarium lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 26. et apud omnes posteriores ; quocirca inanis est Kemnitii conjectura.

Nihil autem absurdi hæc verba continent, sed potius aptissime conveniunt in Canonis conclusionem : commemorant enim brevissime omnia beneficia divina circa hoc Sacramentum, inchoando a prima productione materie, unde illud conficitur. Itaque dicimus a Deo per Christum hoc Sacramentum ratione materie. Primo creari, cum panis videlicet creatur. Secundo sanctificari, cum dedicatur per primam oblationem ad Sacramentum conficiendum. Tertio vivificari, cum efficitur mysterium vitæ, et in verum corpus Domini, et in ipsum Christum, qui est vita nostra, convertitur per consecrationem. Quarto benedici, cum omnis benedictionis effectum recipit, ut scilicet Sacramentali effica-

cia caput cum membris uniat. Quinto denique, nobis præstari, cum ad sumendum, ut ex eo vitam hauriamus, datur. Ita Aleuinus totum hunc locum exponit, et post eum Hugo lib. 2. de officiis divinis, cap. 36.

CAPUT XXVII.

De oratione Dominica, et sequentibus orationibus.

Post Canonem sequitur oratio Dominica, et quædam aliæ orationes, quibus ad Communionem præparamus, et hic incipit quarta pars Missæ. Quamvis enim Innocentius, et alii recentiores, includant intra Canonem etiam orationem Dominicam, et aliqua alia tamen Gregorius lib. vii. epist. 63. et Strabo cap. 22. scribunt, orationem Dominicam legi post Canonem. Porro Dominica oratio habetur in omnibus Liturgiis, et præterea legendam esse ad Missam, perspicuum est ex Cyrillo catechesi 5. mystagogica, ex Ambrosio lib. v. de Sacramentis, cap. 4. ex Hieronymo lib. iii. contra Pelagianos, ex Augustino epistol. 59. ad Paulinum, et ex Gregorio lib. vii. epist. 63. et ex Concilio IV. Toletano, can. 17. Post eam orationem, subjungitur oratio quædam, quæ incipit : « Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis etc. » quam reprehendit Kemnitius objectione 11. quia in ea fit mentio intercessionis Sanctorum ; sed de hac re satis multa dicta sunt cap. 8. Adde, quod hæc oratio habetur apud Aleuinum, et alios veteres, proinde antiquissima est.

Sequitur deinde alia oratio dum hostia frangitur, et commiscetur corpus Domini cum sanguine : « Pax Domini etc. » et, « Hæc commixtio, et consecratio. » Et quidem : « Pax Domini », Luthero, et Kemnitio non displicet ; displicet autem valde id quod sequitur : « Hæc commixtio, et consecratio etc. »

Ac primum obijcit Lutherus, blasphemum esse, quod hic dicitur de commixtione corporis Christi cum sanguine, cum unus sit Christus et indivisus.

Respondeo : Non intelligunt Catholici, corpus et sanguinem in propria specie commisceri : id enim sciunt fieri non posse, nisi

(1) Coloss. 1, 12 ; Joan. XIII, 8.

Christus iterum vulneretur; sed in specie panis, et vini. Quemadmodum enim ratione specierum, dicitur videri, tangi, et frangi, ita etiam ratione earumdem dici potest commiseri.

Secundo obijcit, absurdum esse ut dicatur cum ista mixtione fieri consecrationem, cum iam antea per verba Domini facta sit consecratio.

Respondeo: illud verbum, « Consecratio, » non habetur apud Amalarium lib. III. cap. 31. et apud Innocentium lib. V. sed solum: « fiat commixtio corporis etc. » Quocirca nonnulli supervacaneum esse credunt. At ordo Romanus distincte habet: « Commixtio, et consecratio »; et eodem modo legit Micrologus, cap. 18. et fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalario, et Micrologus Innocentio. Neque habet aliquid incommodi ea vox, si bene intelligatur: non enim petimus ut nunc fiat consecratio, sed ut consecratio antea facta, sit nobis ad vitam eternam salutaris. Posset etiam fortasse commode responderi, agi hoc loco de nova quadam consecratione, quae ex commixtione nunc primum exurgit. Nam in Liturgia Jacobi, ubi fit caeremonia commixtionis, leguntur haec verba: « Unum est, et sanctificatum. » Porro haec consecratio nihil est aliud, nisi nova quadam significatio Sacramentalis: ut enim consecrari dicitur, quod acquirit Sacramentalem, significationem; ita etiam dicitur iterum consecrari, quod acquirit aliam significationem Sacramentalem. Significatur autem per illam commixtionem, resurrectio Domini, ut Amalarius lib. 3. cap. 31. et omnes alii scribunt: nam in resurrectione iterum caro Domini cum sanguine suo conjuncta fuit. Itaque in illa commixtione, nova fit consecratio, dum species illic, quae divisa, Christi mortem representabant, nunc inter se conjunctae, resurrectionem Domini representant.

Tertio obijcit idem Lutherus, non recte tribui isti commixtioni vim conferendam aeternae vitae: cum enim commixtio illa opus nostrum sit, si ea vim habet salutis conferendae, certe opere nostro salutem consequemur.

Respondeo, non esse absurdum, si dicatur opere nostro ex divinae gratiae auxilio procedente, salutem nostram adipisci; nam et Paulus habet: *Cum timore, et tremore*

salutem vestram operamini, Philip. II. et, *Ore autem confessio fit ad salutem*, Roman. X. (1). Sed hoc loco tamen non dicimus proprie salutem acquirere per commixtionem, et consecrationem, ut illa opera nostra sunt. Nam commixtio, et consecratio dicuntur fieri in nostram salutem, non quod ipsa actio commiscendi, et consecrandi nos salvet, sed quia res ipsae commixtae, et consecratae dum a nobis devote suscipiuntur, multum promunt ad salutem; unde hic dicimus: « Fiat sumentibus nobis in vitam aeternam ».

Quarto obijcit Kemnitiis (est ejus obijectio decima quarta) Canonem Missae, dum istam commixtionem fieri jubet, non solum non convenire cum Scriptura, et Patribus, sed neque cum antiquis Romanis Pontificibus: extat enim prohibitio Julii Papae apud Gratianum, canone, Cum omne, de consecratione, distinct. 2.

Respondeo: Julius Papa non prohibet commixtionem quae fit in Missa, sed eam, quam nonnulli faciebant, cum populo. Sacramentum Eucharistiae porrigere volebant. Unde Micrologus cap. 18. describit commixtionem, quae fit in Missa, ut antiquissimam, et legitimam: deinde cap. 19. reprehendit commixtionem illam, quam Julius reprehendit. Concilium Toletanum IV. can. 17. meminit commixtionis, quae fit in Missa, eamque probat: Concilium autem Braecarense III. can. 1. prohibet commixtionem, quam Julius prohibet. Non est autem verisimile in eadem Hispania, eodem fere tempore, contraria decreta condita fuisse: Concilia enim illa eodem fere tempore circa annum Domini 650. celebrata esse constat. Denique commixtio, quae fit in calice, habetur in omnibus Liturgiis Graecis, et in Ordine Romano, nec non apud Aleuinum, Amalarium, et omnes alios. Quis autem credat, aut Julium damnassem usum omnium Ecclesiarum aut omnes Ecclesias, et Romanam in primis, obtemperare Julio noluisse?

Sequitur postea: « Agnus Dei etc. » quod a Sergio Papa ante annos 900. institutum referunt Walfridus cap. 22. Micrologus cap. 18. et omnes alii. Neque adversariis displicet.

Tum sequuntur tres orationes ante communionem, quas (ut supra notavimus ex Micrologo, cap. 18.) non prescripsit ordo antiquus Missae, sed devotio religiosorum in-

vexit. Earum primam reprehendit Lutherus, ob illa verba: « Non respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiae tuae. » Dicit enim his verbis, sacerdotes damnare seipsos, quod affirmant se sine fide indignae, instar canum, tractare hoc Sacramentum: et hinc factum esse, ut Papistae sentiant, hoc sacrificium placere Deo ex opere operato, sine bono motu utentis.

At hic ter peccat Lutherus. Primum enim non dicit sacerdos se non habere fidem, sed tantum se habere peccata. Potest autem quis non solum fidem, sed etiam charitatem habere, et tamen agnoscere se peccatorem: aliqui nemo justus posset dicere in oratione Dominica: « Dimitte nobis debita nostra ». Sacerdos igitur fatetur se peccatorem, et non habere tantam fidem, quantum hoc mysterium requireret: unde etiam paulo post dicit: « Domine, non sum dignus; » et ideo mavult, ut Deus ad fidem Ecclesiae, quam ad suam propriam respiciat. Duplex enim dignitas circa hoc Sacramentum distinguitur. Una quam Sacramentum necessario requirit, et haec in eo consistit, ut quis non habeat conscientiam peccati mortalis: et qui ista caret, dicuntur indigni I. Corinth. II. et gravissime peccant accedentes. Altera dignitas est, quem Sacramentum requireret, si non nostram imbecillitatem, sed ejus excellentiam respiciamus: et haec in eo posita est, ut solis radiis, et ipsis etiam Angelis puriores simus; et de hac loquuntur sacerdotes, cum se indignos fatentur.

Deinde falsum est, Catholicos existimare sacrificium hoc placere Deo, sine bono motu utentis. Nam etiam si ipse minister offerens forte sit malus, et careat bono motu, tamen Christus principalis offerens non caret bono motu: imo ideo hic oramus, ut Deus respiciat fidem, id est, bonum motum Ecclesiae, quia existimamus sive bono motu alicujus offerentis sacrificium Deo minime placiturum. Quod si forte Lutherus agat de bono motu ejus, pro quo sacrificium offertur, distinguendum est, de effectu sacrificii immediato, qui est placere Deo, et de mediato, qui est justificare hominem. Nam si de prioro agatur, non est absurdum, sacrificium prodesse sine bono motu ejus, cui prodest. Quemadmodum enim orare possumus pro dormiente, et indevoto, vel etiam impudente, ita etiam sacrificium offerre; et sicut oratio, ita et sacrificium illi prodesse poterit, licet ignoret quid agatur. At si de

posteriori, falsum est, sacrificium prodesse sine bono motu ejus, cum ad hoc potissimum sacrificium offeratur, ut Deus hoc sacrificio placatus, bonum illi motum, id est, conversionem inspiret.

Denique fallitur Lutherus, cum opus operatum ex sententia Catholicorum, opponit bono motui, quasi idem sit, sacrificium prodesse ex opere operato, et prodesse sine bono motu utentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramenta vim habere ex opere operato: et tamen requirunt bonum motum, id est, fidem, et penitentiam ex parte suscipientis.

Sequitur illa oratio: « Quod ore sumpsimus etc. » Et illa: « Corpus tuum Domine, quod sumpsimus »; quas Lutherus etiam approbat in formula Missae, Collectas autem solum reprehendit, quod in eis fiat mentio sacrificii, sed de hoc re satis multa dicta sunt.

Sequitur: « Ite Missa est; » qua etiam dimissione utantur Graeci, sed per illa verba: « In pace Christi eamus »: et respondetur: « In nomine Domini », ut patet ex Liturgiis Jacobi, Basilii, et Chrysostomi. Porro: « Ite Missa est », ut Aleuinus recte docet, nihil aliud significat, nisi, Ite, dimissio conceditur, de qua re initio primi libri disseruimus. Cur in quibusdam Missis, non dicatur, « Ite Missa est », sed, « Benedicamus Domino », causam reddit Micrologus, cap. 64. Scribit enim, in Missis festivis populum semper ad Missas convenire; et ideo in fine publicae dimissionem denuntiari: in diebus ferialibus non convenire, ut plurimum, nisi Clericos, et Monachos, quibus non esse dicendum, « Ite », sed potius invitandos ad permanendum in Dei laudibus, cum ipsorum officium sit, in precibus, et laudibus Domini occupari. Sunt tamen Missae quaedam solennes, et ad quas, populus convenit, et tamen in eis non dicitur: « Ite Missa est, » sed, « Benedicamus Domino », ut in Dominicis adventus, et Quadragesimae. Sed hoc fit solum ad significandam morositatem illius temporis: videtur enim nescio quid lugubre praese ferre, quod non publica denuntiatur dimissio, sed unusquisque per se discedit.

Sequitur postea: « Placeat tibi sancta Trinitas ». Quam orationem arguit Lutherus, quod dicat in ea rursus orari pro Christo: sed hoc solum est supra in 2. obijctione Lutheri contra 1. orationem Canonis.

(1) Philip., II, 42; Rem. X, 40.

Eandem orationem damnat Kemnitus objectione 16. ubi dicit, hic proponi Deo representationem sacerdotis pro sacrificio propitiatorio. Sed Kemnitus semper hæret in eodem luto : non enim representationem nostram, sed sacrificium corporis Domini, reipsa oblatum, Domino commendamus ; ut illud benignus accipiat, et nobis propitiabile esse concedat.

Sequitur Benedictio : « Benedicat vos etc. » quem usum esse antiquissimum patet, tum ex Lithurgiis Græcis, tum ex concilio Agathensi, can. 47. ubi populis imperatur, ut diebus Dominis Missæ celebrationi inter-

sint, neque inde ante Sacerdotis benedictionem recedant. De hac benedictione vide Micrologum, cap. 21. ubi probat non solis Episcopis, sed etiam Presbyteris Ecere post Missam populo benedicere; et ad epistolam Damasi de cor episcopi, et ad canonem 44. Concilii Agathensis, ubi id Presbyteris interdictum esse videtur, respondet ea decreta, aut intelligenda esse de benedictione Presbyteri, Episcopo presente, aut certe usu tandem abrogata fuisse. Atque hæc de sacrificio, pro instituta brevitate, sint dicta.

FINIS LIBORUM DE SACRAMENTO EUCHARISTIE

AD HONOREM DEI

UNDECIMA CONTROVERSIA GENERALIS

DE SACRAMENTO

PŒNITENTIÆ

QUATUOR LIBRIS COMPREHNSA